Turkish Studies *Educational Sciences*

Volume 14 Issue 6, 2019, p. 2911-2930

DOI: 10.29228/TurkishStudies.39543

ISSN: 2667-5609

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 30.10.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (02.11.2019)-Referee 2 (10.11.2019)

This article was checked by iThenticate.

BÜTÜNLEYİCİ BİR YAKLAŞIMLA OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIĞI DESTEKLEME YOLLARINI DESENLEME*

*Münevver CAN YAŞAR** - Ümit Ünsal KAYA****

ÖZ

Günümüz dünyasında bireylere düşen en önemli görevlerden biri yenilikleri takip edip özgün ürünler açığa çıkarabilmektir. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin eğitim politikalarında küçük yaşlardan itibaren bu yaratıcı düşünce becerilerinin tüm bireylerde geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma, okul öncesi dönemde çocuklarda yaratıcılığı destekleme yollarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerileri ile ilgili Türkçe alanyazında yer alan lisansüstü tezleri incelemek ve analiz etmek için bütünleyici bir yöntem (sentez çalışmaları) kullanılmıştır. Çalışmada zaman sınırlaması getirilmeyerek, alanyazın taramasının yapıldığı Mayıs 2018 tarihine kadar (1990-2017 yılları) mevcut çalışmalara ulaşılması hedeflenmiştir. Okul öncesi dönemde yaratıcılık ile ilgili Türkçe çalışmalara ulaşabilmek için, YÖK Tez Tarama veri tabanları taranmıştır. Tarama yapılırken anahtar sözcükler "erken çocukluk", "okul öncesi", "yaratıcılık" ve "yaratıcı düşünme becerileri" ile sınırlandırılmıştır. Alanyazın taraması sonucu ulaşılan çalışmaların araştırmaya dahil edilmesinde, (a) çalışmanın Türkiye’de yapılmış olması, (b) Yüksek lisans ve doktora tezi şeklinde yayınlanmış olması, (c) örneklemini okul öncesi dönemdeki çocukların oluşturması ve (d) tam metine sahip olması kriterleri dikkate alınmıştır. Bilgi veri tabanından 70 teze ulaşılmış ve veri analizi öznel kod çözme yoluyla yapılmıştır. Veri analizi sonuçlarına göre, oyun, drama, müzik, bedensel hareketler, görsel sanatlar, rahatlatma çalışmaları, öykü çalışmaları, öğrenme merkezlerinde oyun ve bütün bu

* Bu makale 22-24 Ekim 2018 tarihlerinde Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü tarafından Ankara’da düzenlenen Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi’nde sunulan özet bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, E-posta: munevver2002@yahoo.com

*** Öğr. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, E-posta: umitunsalkaya@gmail.com

destek yollarını içinde barındıran eğitim programları ile sunulan etkinlikler gibi yöntemlerin kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, yaratıcılık, yaratıcı düşünme, desen tasarımı

FIGURING THE PATHS TO FOSTER CREATIVITY AT PRESCHOOL LEVEL THROUGH THE SYNTHESIS OF RELEVANT STUDIES

ABSTRACT

One of the most important tasks of individuals in today's world is to follow innovations and to reveal original products. Therefore, it is aimed to develop these creative thinking skills in all individuals from an early age in the educational policies of developed countries. The research was conducted to examine ways of supporting creativity in preschool children. In the study, an integrative method was used to analyze the postgraduate theses in Turkish about creativity and creative thinking skills. It was aimed to reach the existing work until May 2018 (1990-2017) when the survey of the literature was made. To reach Turkish studies about creativity in preschool period, Turkish Council of Higher Education Thesis Screening database were scanned. Keywords were limited to "early childhood", "preschool", "creativity" and "creative thinking skills" when screening. For the inclusion in this study, criteria sought from the screening results were: (a) has been carried out in Turkey, (b) have been published in the form of master's and doctoral theses, (c) have studied on preschoolers as the sample (d) have had full-text versions permitted by the authors. The researchers reached 70 theses and data analysis was done by subjective decoding. According to the results, creative techniques for children can be divided into three categories: individual creativity techniques, group creativity techniques, group-individual creativity techniques.

STRUCTURED ABSTRACT

One of the most important tasks of individuals in today's world is to follow innovations and to reveal original products. Therefore, it is aimed to develop these creative thinking skills in all individuals from an early age in educational policies of developed countries. Modern life necessitates the use of these skills which will enable individuals to solve individual, social and professional problems. Programs for fostering creativity in education systems from the earliest years and scientific studies to be carried out in this field are needed more. Contemporary education should carry the characteristics that enable the individual to acquire qualifications that are creative, researcher, interrogator and able to apply what they know. The preschool education environment has an important place in the development of creative thinking skills. While the achievement indicators in preschool education programs emphasize the need for support to children's creative thinking skills, nevertheless this has not been a common goal of educators. When the related literature is

examined, creativity in preschool period; There are few studies on the inclusion of concepts related to creativity in preschool education. However, in this study, it was seen that no patterning study has been carried out with an integrative approach to support creativity and creative thinking skills especially in preschool period. Therefore this study is intended to give the general tendency in Turkey for supporting the creativity and creative thinking skills in preschool education and aims to provide a perspective for professionals to do the work in this field. In this respect, this study was conducted to examine ways to support creativity of preschoolers. In the study, an integrative method was used to analyze the postgraduate theses in Turkish about creativity and creative thinking skills. It was aimed to reach the existing work until May 2018 when the survey of the literature was made. To reach Turkish studies about creativity in preschool period, Turkish Council of Higher Education Thesis Screening database were scanned. Keywords were limited to "early childhood", "preschool", "creativity" and "creative thinking skills" when screening. For the inclusion in this study, criteria sought from the screening results were: (a) has been carried out in Turkey, (b) have been published in the form of master's and doctoral theses, (c) have studied on preschoolers as the sample (d) have had full-text versions permitted by the authors. The researchers reached 70 theses and data analysis was done by subjective decoding. Theses were analyzed by using descriptive content analysis. Descriptive content analysis is a research technique which consists of organizing, classifying, comparing and extracting theoretical results of a particular subject area. Content analysis of data obtained from documents; data coding, finding themes, arranging codes and themes and interpreting the findings. In order to ensure the reliability of the study, content analysis was conducted separately by two researchers. Then, a common decision was made by comparing the analyzes made by the researchers. The data obtained as a result of this evaluation were analyzed and reported using descriptive statistics method (percentage and frequency). It is seen that 71.4% of the postgraduate theses made in the field of creativity in the preschool period are quantitative, 14.3% are qualitative and 14.3% are mixed studies. In this context, creativity and creative thinking skills that require a multi-faceted structure and interaction will be better understood when a mixed evaluation system is used. Therefore, it is thought that the use of mixed methods including multiple evaluation systems will contribute more to the creativity field. When the types of theses published in the field of creativity are examined, 77.1% of the theses made in the field of creativity in pre-school education between 1990 and 2017 are master's thesis (n = 56) and 22.9% are doctoral thesis (n = 14). The most studied topics in postgraduate theses were the effect of supportive education programs on creativity (n = 23) and different variables (gender, birth order, number of children, age of parents, education level and profession) on creativity (n = 12). Then, the topics studied were the relationship between creativity and various skills related to the child (n = 9), determination of creativity level (n = 7), opinions on the concept of creativity (n = 7), creativity-related scale development-adaptation (n = 5), the place of creativity in the preschool education program (n = 4) and the effect of preschool education on creativity (n = 3). When the study groups of the graduate theses were examined, the highest number was that of the studies on children (n = 41) and teachers (n = 10); the least was the group of studies with children,

teachers and faculty members at the same time. Since there are family, teacher and other environmental factors in the process of supporting the creativity of the child, it can be thought that the diversity in the studies will give more effective results. According to the results, creative techniques for children can be divided into three categories: individual creativity techniques, group creativity techniques, group-individual creativity techniques.

Keywords: Preschool period, creativity, creative thinking, synthetic study

1. Giriş

Sürekli ilerlemeyi ve gelişmeyi bir zorunluluk haline getiren günümüz dünyasında, bireylere düşen en önemli görevlerden biri yenilikleri takip edip özgün ürünler ortaya koyabilmektir. Bu noktada bireylerin sadece bilgi ve beceri sahibi olması yetersiz kalmakta; yenilikçi bir bakış açısı ve yaratıcılık ise bireyleri, özgüvenli yapmakta, sosyal ve iş yaşamında daha başarılı olmalarını sağlamaktadır (Kurtzberg, 2005; Valgeirsdottir ve Onarheim, 2017). Bu noktada modern yaşam; bireylerin, karmaşık bir biçimde ortaya çıkan bireysel, toplumsal ve mesleki sorunlarını nitelikli olarak çözebilmelerini sağlayacak olan “yaratıcı düşünce becerilerini” kullanmalarını gerekli ve zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin eğitim politikalarında, küçük yaşlardan itibaren bu becerinin tüm bireylerde geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Aminolroaya, Yarmohammadian ve Keshtiaray, 2016; Dali, 2017). Bu amaç doğrultusunda erken dönemden itibaren eğitim sistemlerinde yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin desteklenmesine yönelik programlara ve bu konuda yapılacak bilimsel çalışmalara daha fazla gereksinim duyulmaktadır.

Yaratıcılık, sadece sanatla ilgili olmayan, yaşam boyu devam eden bir yetenek olmakla birlikte kendini ifade etme, zeka ve hayal gücünü kullanma kapasitesi olarak tanımlanabilir (Craft, 2003:144). Alanyazında, yaratıcı ürün için yenilik (ya da özgünlük) ve kullanışlılık (ya da etkililik) unsurlarının gerekli olduğu, zeka gibi yaratıcılığın da her insanda bir miktar bulunduğu ve her bireyin yaratıcılık düzeyinin değişen derecelerde geliştirilebileceği vurgulanmaktadır (Beetlestone, 1998; Gajda, Karwowski ve Beghetto, 2017; Sternberg, 2001). Yaratıcı düşünce; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir (Diedrich vd., 2015). Hargreaves (2012) yaratıcı düşünmeyi, ideal çevresel koşullar, gerekli motivasyon ve sebat düzeyi sağlandığı takdirde, gerçek hayattaki yaratıcılığın öngörüsü olarak tanımlamaktadır. Yaratıcılık; bilgi çağında, bilgi üretme ortamında yaşam bulması ve geliştirilmesi gereken bir olguyken bu bağlamda yaratıcı düşünce; özgürdür, hareketlidir ve üretken bir süreç gerektirir (Can Yaşar ve Aral, 2010). Yaratıcı düşünme becerileri, bireylerin yeni düşünceleri üretme ve fikirler öne sürme, hipotezler önerme, hayal gücünü kullanma ve alternatif yenilikçi sonuçlar aramalarını sağlar (Wegerif, 2007).

Çağdaş bir eğitim, bireyin yaratıcı, araştırmacı, sorgulayıcı, bildiklerini uyarlayabilen ve uygulayabilen nitelikler kazanmasını sağlayan özellikler taşımalıdır (Haslip ve Gullo, 2018). Yaratıcılığın ve yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesinde okul öncesi eğitim ortamının önemli bir yeri vardır. Okul öncesi eğitim dönemini kapsayan ilk altı yaş, çocuğun bedensel, bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında önemli ilerlemeler kaydettiği, özbakım becerilerinin kazanıldığı ve kişilik yapısının biçimlenmeye başladığı önemli bir dönemdir (Baer, 2017; Can Yaşar ve Aral, 2010; İnal Kızıltepe, Can Yaşar ve Uyanık, 2017; Krogh ve Slentz, 2011). Bu dönemde kazanılan davranış biçimleri, tüm yaşam boyunca devam eder. Bu dönemin etkili ve kaliteli bir şekilde değerlendirilmesi, sağlıklı, mutlu ve yaratıcı bireyler yetiştirilmesi açısından çok önemlidir (Fancourt ve Steptoe, 2018; Haslip ve Gullo, 2018; Krogh ve Slentz, 2011; Ural ve Ramazan, 2007).

Ülkemizde okul öncesi eğitimin amacı çocukları ilkokula hazırlamanın yanında; çocukların fiziksel, bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal açıdan gelişimlerini sağlayarak onların yapıcı, üretken ve yaratıcı bireyler olmalarını sağlamak olarak ifade edilmektedir (MEB, 2013). Milli Eğitim Bakanlığı 36-72 aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı incelendiğinde de yaratıcılık kavramının programın temel özelliklerinden biri olduğu görülmektedir (Karlıdağ, 2018). Okul öncesi eğitim programlarında yer alan kazanım ve göstergelerde, çocukların yaratıcı düşünme becerilerini desteklemeye yönelik vurgu yapılmış olsa da bunun bir yaygın hedef haline getirilmediği de dikkati çekmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde okul öncesi dönemde yaratıcılık alanında; yaratıcılıkla ilgili kavramların okul öncesi eğitimde yer verilmesine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Rıza, 2012), 2012 okul öncesi eğitim programının yaratıcılık açısından incelenmesi (Karahana, 2016) ve Türkiye’de okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (Karlıdağ, 2018) başlıklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Özellikle Karlıdağ’ın (2018) çalışması, okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanında yapılmış bilimsel tezlerin analiz edilmesi ile konunun derinliği ve yaygınlığı hakkında bilgiler vermesi ve incelenen alanın genel görünümünü ortaya çıkarması açısından önemlidir. Ancak yapılan bu çalışmada özellikle okul öncesi dönemde yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin desteklenmesine yönelik bütüncül bir yaklaşımla bir desenleme çalışmasına gidilmediği görülmüştür. Bu nedenle yapılan bu araştırmanın, okul öncesi eğitimde yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin desteklenmesi konusunda Türkiye’deki genel eğilimi vermesi ve bu alanda çalışma yapacak uzmanlara bakış açısı kazandırması beklenmektedir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanında yapılan tezler, yaratıcılığı ön plana alan programların geliştirilmesinde destekleyici veriler sağlayacaktır. Bu doğrultuda okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanında yapılmış lisansüstü tez çalışmalarının izlenmesi, incelenmesi ve bu çalışmalardan yola çıkarak gelişen ve değişen yüzyılda topluma ve bireye fayda sağlayacak bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanında yapılmış olan lisansüstü tezlerin incelenmesi ve bütünleyici bir yaklaşımla okul öncesi dönemde yaratıcılığı destekleme yollarının desenlenmesi, yapılan araştırmalar hakkında detaylı bilgiler sunarken, aynı zamanda yaratıcılık konu alanının genel bir görünümünü ve yapısını da ortaya çıkaracaktır. Bu noktadan hareketle araştırmada, yurt içinde farklı üniversitelerdeki lisansüstü tezlerin analizi yapılarak mevcut durum üzerinden bir desen oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmada okul öncesi dönemdeki çocuklarda yaratıcılığı destekleme yollarını desenlemek amacıyla da "Okul öncesi dönemde yaratıcılığın geliştirilmesi için kullanılan yollar nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Çalışmada, yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerileri ile ilgili Türkçe alanyazında yer alan lisansüstü tezleri incelemek ve analiz etmek için bütünleyici yöntem (sentez çalışmaları) kullanılmıştır. Bu bağlamda bu araştırma, alanyazındaki tezlerin sentezi ile oluşturulmuş bütünleyici bir çalışmadır. Bütünleyici yöntem, çeşitli stratejilerin ortak noktası belirlenerek verilerin okuyucuların kolayca yararlanılabileceği şekilde analiz edilmesi ve yeniden sınıflandırılmasıdır (Grant ve Booth, 2009; Whitemore ve Knafl, 2005).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini, Yüksek Öğretim Kurumu Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından 1990-2017 yılları arasında (taramasının yapıldığı Mayıs 2018 tarihine kadar) onaylanan ve arşivlenen konu bölümü eğitim ve öğretim, dizin bölümü yaratıcılık (n=309) ve yaratıcı düşünme (n=27) olarak dizgilenen toplam 336 lisansüstü eğitim tezi oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturabilmek için tarama yapılırken anahtar sözcükler "erken çocukluk", "okul öncesi", "yaratıcılık" ve "yaratıcı düşünme" ile sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda çalışma grubuna, okul

öncesi dönemde yaratıcılık (n=59) ve yaratıcı düşünme (n=13) olarak dizgilenen toplam 72 lisansüstü eğitim tezi dahil edilmiştir. Alanyazın taraması sonucu ulaşılan çalışmaların araştırmaya dahil edilmesinde, (a) çalışmanın Türkiye’de yapılmış olması, (b) yüksek lisans ve doktora tez çalışması olarak tamamlanmış olması, (c) çalışma grubunun okul öncesi dönem çocukları, aileleri veya öğretmenlerinden oluşması ve (d) tam metine sahip olması ölçütleri dikkate alınmıştır. Tez veri tabanından toplam 72 teze ulaşılmış ancak bu tezlerin bir tanesinin yabancı dilde kaleme alınmış ve güzel sanatlar alanında yaratıcılık üzerine odaklanmış olması; bir tanesinin sadece özetine ulaşılabilmesi (özette yeterli veriye ulaşılamayacağı düşünüldüğünden) nedeniyle iki tez kapsam dışı bırakılmıştır. Böylece araştırmada toplam 70 tez incelenerek analiz edilmiştir.

2.3. Veri Toplama ve Analizi

Araştırmada ilk olarak Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veritabanından değerlendirmeye alınan lisansüstü tezler pdf (portable document file) formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırma sorusunu yanıtlayabilmek için araştırmacılar tarafından “lisansüstü tez sınıflandırma ve içerik formu” geliştirilmiştir. İçerik formunda bulunan kategorilerin uygunluğu konusunda iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Alınan uzman görüşleri doğrultusunda içerik formundaki “yıllar, üniversiteler, eğitim kademesi, yöntem, veri toplama araçları, örneklem ve çalışma grubu” kategorileri belirlenerek forma son şekli verilmiştir.

Araştırma konularına göre betimsel içerik analizi kullanarak tezler analiz edilmiştir. Betimsel içerik analizi; belirli bir konu alanına ait bilginin düzenlenmesi, sınıflandırılması, karşılaştırılması ve teorik sonuçlar çıkarılmasından oluşan bir araştırma tekniğidir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Dokümanlardan elde edilen verilerin içerik analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların yorumlanması şeklinde aşamalandırılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada güvenilirliğini sağlamak için içerik analizi, iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı yapılmıştır. Daha sonra araştırmacılar tarafından yapılan analizler karşılaştırılarak ortak bir karara varılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda elde edilen veriler, betimsel istatistik yöntemi (yüzde ve frekans) kullanılarak çözümlenmiş, raporlaştırılmış, alanyazın ışığında tartışılmış ve alanyazına katkı sağlaması beklenen öneriler sunulmuştur.

3. Bulgular ve Tartışma

Araştırmada, mevcut alanyazında okul öncesi dönemdeki çocuklarda yaratıcılığı destekleme yollarını incelemek amacıyla "Okul öncesi dönemde yaratıcılığın geliştirilmesi için kullanılan yollar nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırma yöntemleri

Şekil 1 incelendiğinde, okul öncesi dönemde yaratıcılık alanında yapılan lisansüstü tezlerin %71,4’ünün nicel, %14,3’ünün nitel ve %14,3’ünün ise karma desende yapılmış çalışmalar olduğu görülmektedir. Özellikle doktora tezlerinde nicel verilerin nitel bulgularla desteklenmesi ya da nitel bulgulardan yola çıkarak nicel araştırmaların önünün açılması eğilimi dünya genelinde mevcutken Türkiye’de risk almaksızın nicel araştırma türlerinin çok fazla tercih edilmiş olması

kayda değer bir bulgudur. Araştırmacıların nicel yöntemi daha çok tercih etmeleri; nicel yöntemin araştırma sonuçlarını genelleme, geniş örneklemelere ulaşma, zaman ve maliyet bakımından sağladığı avantajlardan kaynaklanabilir. İnci ve Kandır (2017) okul öncesi eğitimde dijital teknolojinin kullanımını değerlendirdikleri çalışmada öğretimsel sistemlerin gelişen doğası gereği eğitim araştırmalarının farklı araştırma desenlerine açık olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu noktada araştırma problemlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayan nicel ve nitel yaklaşımların birlikte kullanıldığı karma yöntemin araştırmalarda daha fazla kullanılması gerektiği önerilebilir. Bu bağlamda çok yönlü bir yapı ve etkileşim gerektiren yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerileri, karma bir değerlendirme sistemi kullanıldığında daha iyi anlaşılabilir. Bu nedenle içinde çoklu değerlendirme sistemi barındıran karma yöntemlerin kullanılmasının yaratıcılık alanına daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Grafik 1. Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı

Grafik 1’de yaratıcılık alanında erişime açık tezlerin yayınlandığı yıllar ile türlerine bakıldığında 1990-2017 yılları arasında okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanında yapılmış lisansüstü tezlerin %77,1’inin yüksek lisans tezi (n=56), %22,9’unun ise doktora tezi (n=14) olduğu görülmektedir. 1990-2000 yılları arasında altı yüksek lisans tezi üç doktora tezi yazılmışken; 2001-2017 yılları arasında yaratıcılık konusuna ilgi artmış ve bu yıllar arasında 13 doktora tezi ile 48 yüksek lisans tezi alana kazandırılmıştır. Okul öncesi eğitimde yaratıcılık konusunda 2009 ve 2015 yıllarında yüksek lisans tezlerinde, 2017 yılında ise doktora tezlerinde (n=4) bir artış olduğu söylenebilir. Buna paralel olarak araştırmaların düzenli olmasa da yıllara göre artış içinde olduğu, son yıllarda ülkemizde okul öncesi eğitim programında yaratıcılık vurgusundaki gelişmeler ile açıklanabilir. Bu sonuçlara göre, okul öncesi eğitimde yaratıcılık konusunda yapılan lisansüstü tezlerin, özellikle de doktora tezlerinin yeterli sayıda olmadığı düşünülmektedir. Bu bulgular, Karlıdağ’ın (2018) Türkiye’de okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanındaki tezleri incelediği çalışmasındaki sonuçlarla tutarlılık göstermektedir.

*OOE: Okul Öncesi Eğitim *OOEP: Okul Öncesi Eğitim Programı *DEP: Destekleyici Eğitim Programı

Grafik 2. Lisansüstü tezlerin araştırma konularına göre dağılımı

Grafik 2 incelendiğinde, lisansüstü tezlerde en çok çalışılan konuların destekleyici eğitim programlarının yaratıcılık üzerindeki etkisi (n=23) ve farklı değişkenlerin (cinsiyet, doğum sırası, çocuk sayısı, anne babanın yaşı, eğitim düzeyi ve mesleği gibi) yaratıcılık üzerindeki etkisi (n=12) olduğu görülmektedir. Daha sonra çalışılan konular sırasıyla yaratıcılık ve çocuğa ilişkin çeşitli beceriler arasındaki ilişki (n=9), yaratıcılık düzeyinin saptanması (n=7), yaratıcılık kavramına ilişkin görüşler (n=7), yaratıcılık ile ilgili ölçek geliştirme-uyarlama (n=5), okul öncesi eğitim programında yaratıcılığın yeri (n=4) ve okul öncesi eğitimin yaratıcılık üzerindeki etkisi (n=3) şeklinde sıralanabilir. Benzer şekilde Karlıdağ'ın (2018) Türkiye'de okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanındaki tezleri incelediği çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

*OOEP: Okul Öncesi Eğitim Programı

Grafik 3. Lisansüstü tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımı

Grafik 3'te lisansüstü tezlerin çalışma grupları incelendiğinde, en fazla çocuk (n=41) ve öğretmen (n=10) ile çalışılmış; en az çocuk, öğretmen ve öğretim üyelerinin aynı anda olduğu grupla çalışılmış olduğu dikkati çekmektedir. Genellikle araştırmacılar çocukların yaratıcılık seviyelerini artırmanın yolları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Benzer şekilde Ahi ve Kıldan (2013) ve Karoğlu ve Esen Çoban'ın (2019) çalışmaları da okul öncesi eğitim alanında yapılan tezlerde alanın doğası gereği çocukların daha çok çalışma grubuna alındığını göstermektedir. Çocuğun yaratıcılığını destekleme sürecinde aile, öğretmen ve diğer çevresel etkenler söz konusu olduğundan çalışmalarda örneklem bakımından çeşitliliğin daha etkili sonuçlar vereceği düşünülebilir.

Grafik 4. Lisansüstü tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı

Grafik 4'teki okul öncesi dönem yaratıcılık konulu tezlerde kullanılan veri toplama araçları incelendiğinde, en fazla başvurulmuş veri toplama aracının ölçek (n=49) olduğu, bunu sırasıyla anket, görüşme formu, gözlem ve dokümanlar yoluyla veri toplamanın izlediği belirlenmiştir. Ölçek uygulamak her ne kadar belirli bir eğitim gerektirse de araştırmacılar tarafından daha nesnel ve ekonomik olduğu ve kısa zamanda geniş örneklemelerden veri elde etme gereksinimi gerekçesiyle tercih edilmiş olabilir. Ahi ve Kıldan (2013), Altun ve Sarı (2018) ve Can Yaşar ve Aral (2011) da yaptıkları çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bu bağlamda, yaratıcılıkla ilgili araştırmaların ölçekle birlikte gözlem, video kaydı ve doküman (portfolyo) inceleme gibi veri toplama araçlarıyla zenginleştirilmesinin derinlemesine bilgi elde etmede daha etkili olacağı düşünülmektedir. Karlıdağ'ın (2018) belirttiği gibi yaratıcılık kavramının ölçek, gözlem, video kaydı, doküman inceleme gibi birbirinden farklı veri toplama araçlarının birlikte kullanılarak değerlendirildiği araştırmaların yapılması, daha zengin ve detaylı bilgiler elde edilmesini sağlayabilir.

Şekil 2. Okul öncesi dönemde yaratıcılığı desteklemede odak noktalar

Şekil 2 incelendiğinde yapılan inceleme sonucunda, araştırmacıların okul öncesi dönemde yaratıcılığı desteklemede üç odak nokta üzerinde lisansüstü çalışmalarını yürüttükleri belirlenmiştir.

Birincisi eğitim ortamı; fiziksel ortam, eğitim materyali ve eğitim programıdır. Eğitim ortamı, eğitim etkinliklerinin olduğu alan, personel, araç-gereç, tesis ve organizasyon gibi öğelerin eğitsel iletişim ve etkileşim için bir araya geldikleri çevreyi ifade etmektedir. Eğitim ortamı, fiziksel çevre, eğitim materyali ve eğitim programı ile bir bütündür. Okulların fiziksel koşullarının niteliği, çocukların olumlu bir okul deneyimi yaşamaları ve iyi olma hallerinin sağlanması için büyük önem taşımaktadır. Fiziksel çevre güvenli olduğunda, çocuklar yeni zorlukları araştırmak ve denemek için özgürce hareket edebilirler (Adagideli ve Arslan Çiftçi, 2019). Çocuklar da kendilerini ifade edebilecekleri güvenli ortamlarda materyaller kullanarak, hayali oyunlar oynayarak, problem çözerek ve yeni düşünceler üreterek yaratıcılıklarını geliştirebilirler. Yaratıcılığın ortaya çıkarılması ya da geliştirilmesi çocuğun içinde bulunduğu kurumsal ve eğitimsel atmosferin dinamizmi, özgür ortam, sağlanan teşvik ve desteğe bağlıdır. Orijinalliği ve etkileyiciliği (Runco ve Jaeger, 2012) içinde barındıran yaratıcılık, farklı bilişsel ve sosyal süreçleri kapsar, bu da yeni fikirlerin ve kavramların gelişmesini sağlar (Kaufman ve Beghetto, 2009). Yaratıcılık, kendini ifade edebilmenin en özgür şeklidir. Sternberg (2014) ve Strom ve Strom (2002), eğitim ortamının çocukların yaratıcı düşüncelerini ve yaratıcılıklarını geliştirmelerini ve daha iyi öğrenmelerini sağladığını belirtmektedir. Davis ve Rimm'a (2004) göre, çocuklar arasında yaratıcılığın gerçekleşmesi için okul ortamlarının zenginleştirilmesini sağlayacak koşulların oluşturması gerekir. Davashgil'e (1994) göre yaratıcı düşünme, öğrenmenin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Çünkü yaratıcı ortamlar ve uygun materyaller bireylerin öğrenmeye karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olur. Bu ortamlar etkili ve güdeleyicidir. Aslan (2007) da yaratıcı düşünmeyi destekleyen ortamları oluşturmak için, çocuğun iç disiplin kazanmasının ve kendini güvende hissetmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Çocuklar da ancak kendilerini güvenli ve özgür hissettikleri ortamlarda yaratıcı düşüncelerini ifade edebilirler. Bu ortamlar ayrıca materyal ve deneyimleri de içermelidir. Makhmalbaf ve Yi-Luen Do (2007) yaptıkları araştırmada sınıf ortamında sunulan zengin materyal ve deneyim desteğinin çocukların yaratıcı düşünme becerilerini beslediğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Pandit ve Neogi (2016) araştırmalarında, eğitim ortamlarının çocukların yaratıcılığı üzerinde önemli etkisinin olduğunu, çocukların güvenli ortamlarda keşfetme özgürlüğüne sahip olduklarında benzersiz ürünler yaratabileceklerini ve özgünlüklerini ifade edebileceklerini belirtmektedir. Güvenli fiziksel çevrede, zengin eğitim materyalleri ile kaliteli eğitim programları yolu ile çocuklara bilişsel, fiziksel, duyuşsal ve sezgisel alanlarda deneyim fırsatları sunulmasının yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin desteklenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

İncelenen tezlerde yaratıcılığı destekleyen ortamlar; belirgin bir şekilde fiziksel çevre, eğitim materyali ve eğitim programı olarak ortaya konmuştur. Yaratıcılığı desteklemede ev ve okul dışı ortamların da etkili olmasına rağmen incelenen tezlerde bu konuya yönelim belirlenememiştir. Ev ortamının önemi incelenen tezlerde literatür ve önerilerde kendine yer bulabilmiştir. Kemple ve Nissenberg'e (2000) göre yaratıcılığı destekleyici aile ortamı; karar verme, deneyimleme ve keşfetme için hem özgürlük hem de psikolojik güvenlik sunarak çocukların fikirlerini paylaşabilmelerini sağlayabilir, yeni fikirlerle risk almasını cesaretlendirerek bağımsızlığı teşvik edebilir, yaratıcı ve esnek rol modelleri sağlayarak zenginleşmiş öğrenme ortamı oluşturabilir. Lew ve Cho (2013) da küçük çocukların motivasyonu ve yaratıcı ev ortamları ile yaratıcılıkları arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında yaratıcı düşünme yeteneği ve yaratıcı kişilik ile yaratıcı ev ortamı arasında ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Eğitimde, sınıf-okul dışı ortamlarda uygulama alanları ve yöntemleri azımsanmayacak kadar çok ve çeşitlidir. Okul dışı uygulama ve etkinlikler; gezi-gözlem (yakın ve uzak çevre gezileri) ve sosyal, kültürel, endüstriyel ve bilimsel işlevli mekanlara yapılacak gezi ve ziyaretler (müzeler, doğa tarihi müzeleri, bilim ve teknoloji müzeleri, planetaryumlar, arberetumlar ve botanik bahçeleri, hayvanat bahçeleri, meteoroloji istasyonu, su arıtma tesisi, barajlar, sanayi kuruluşları vb.), sanal gerçeklik uygulamaları, doğa eğitimleri, çevre kulüpleri etkinlikleri, sportif etkinlikler (özellikle doğa sporları), sosyal ve kültürel ve bilimsel

programlar (sergiler, toplantılar, kongre, panel, konferans ve sempozyumlar), farkında olmadan (yaşam boyu) öğrenmeye yönelik mekansal düzenlemeler ve uygulamalar gibi çok geniş bir yelpazeye sahiptir (Eshach, 2007; Karaca ve Aral, 2018; Kiewra ve Veselack, 2016; Karadoğan, 2016). Her birinin ayrı özellikleri olan bu ortamların da çocukların gelişim alanlarının, akademik becerilerinin ve özellikle de yaratıcılıklarının desteklenmesinde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

İkincisi uygulamalar; okul öncesi eğitim programı, destekleyici eğitim programları, etkinlikler, gelişim alanlarına yönelik beceriler, ebeveyn davranışları, öğretmen davranışları ve çocuğun özellikleri gibi konulara odaklanmaktadır. Burada ağırlıklı olarak eğitim programlarına yönelim, Can Yaşar ve Aral'ın (2010) okul öncesi eğitimin, Dere ve Ömeroğlu (2018) ve Karaca ve Aral'ın (2017) yaratıcı eğitimin çocuk yaratıcılığını artırdığı vurgusu ile paralellik göstermektedir. Eğitim programları, çocukların yaratıcı düşünme becerilerini geliştirecek bilgi ve becerileri içermeli ve çocukların problemlere farklı çözümler üretmelerini desteklemelidir (Can Yaşar ve Aral, 2010; Mayesky, 2012).

Üçüncüsü yaratıcılığın desteklenmesinde kaynak kişiler; ebeveynler ve öğretmenler olarak ele alınmıştır. Çocuklar, uygun ortamlarda ebeveyn ve öğretmen desteğiyle etkileşime girdiklerinde kişilerarası ilişkilerini ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirebilirler (Cameron, 2010). Levine (1996) yaptığı araştırmada, yaratıcı özellikleri yüksek olan öğretmenlerin; sınıfın özelliklerini değiştirme, sınıftaki çocukların farklılıklarını kabul etme, çocukları girişimci olmaya teşvik etme, olumlu öğretmen-çocuk etkileşimi oluşturma, çocukların gereksinimleri, becerileri ve dikkat durumlarına duyarlı olma, eğitim materyallerini farklı ve özgün olarak kullanma özelliklerine sahip oldukları sonucunu elde etmiştir. Benzer şekilde Davidovitch ve Milgram (2006) yaptıkları araştırmada, öğretmenin yaratıcı düşünme düzeyinin yüksek olması ile öğretmenin etkinlikleri organize etme ve yapısını oluşturma, açıklayıcı bilgi verme, çocuğa yardımcı olma, çocukta bağımsız düşünme ve merakı güdüleme, çocuğa gösterilen tutum ve değerlendirme, görsel ve işitsel duylara hitap etme alanlarındaki yeterlilikleri arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Cropley (2003), Runco (1990) ve Starko (2001) da öğretmenlerin uygulamalarının, olağandışı fikirleri desteklemeye ve özgürlüğün sağlanmasına odaklanması gerektiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi öğretmenler ve yaratıcı öğretim, çocuklarda yaratıcılığı desteklemede kilit unsurlardır. Craft (2000), Edwards ve Springate (1995), Mellou (1996), Runco (1990) ve Tegano, Moran ve Sawyers (1991) okul öncesi dönem çocukları için ifade ve yapı özgürlüğü arasındaki optimum dengeyi sağlamada öğretmenin rolünü vurgulamaktadır. Esquivel ve Hodes (2003) ise yaratıcılığın gelişmesinde, özellikle çocukluğun ilk yıllarında, sadece okul ortamından değil, aynı zamanda ev ve aile ortamından da etkilendiğini hatırlatmaktadır. Aile, çocuğun sosyalleşmesinin ilk deneyimlerinden biridir ve genetik, sosyal ve psikolojik etkinin birincil kaynağı olarak çocuk gelişimi üzerinde temel bir rolü vardır. Aynı zamanda nesiller boyunca kültürün, değerlerin, inançların ve bilginin aktarılması için de bir alandır (Feith, 2016). Churchill (2003) ise öğretmen ve ebeveyn ilişkilerinin yanı sıra çocuktan çocuğa ilişkilerin önemi ve bu ilişkilerin çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini vurgulamıştır. İncelenen tezlerde akran desteği vurgusunun yapılmadığı dikkati çekmektedir. Malaguzzi'nin (1993) ve Katz ve Chard'ın (2000) da belirttiği gibi, çocukların günlük deneyimlerinde yaratıcılığın geliştirilmesi için akranlarıyla etkileşim çok önemlidir. Akran etkileşimi, çatışmaların müzakere edilmesi, fikirlerin ve eylemlerin karşılaştırılması yoluyla yaratıcı keşifler için uygun fırsatlar yaratabilir. Çocuklar, yaratıcı becerilerini veya bakış açılarını göstermek için farklı yollara sahip olduklarından, fikirlerine, geleneklerine, ritüellerine ve kültürlerine rağmen; akranlarıyla birlikte çalışma fırsatları sağlandığında (Miller ve Pedro, 2006) zengin öğrenme deneyimleri kazanacak ve bakış açılarını genişletebileceklerdir. Olumlu öğrenme ortamı, akran ilişkilerini de etkileyebilir. Çocuklar birbirleriyle etkileşime girdiklerinde daha fazla şey bilen bir çocuk başkalarına da yardımcı olacaktır. Bir görevi tamamlamak için arkadaşlarına rehberlik edecektir. Bu nedenle iyi bir arkadaş

çevresi ve akran etkileşimi, yaratıcılık konusunda iyi bir motivasyon ve olumlu bir öğrenme ortamı sağlayabilir (Fauzan ve Zaini, 2015).

Şekil 3. Okul öncesi dönemde yaratıcılığı destekleme yolları

Şekil 3 incelendiğinde, bu araştırmanın temel sorusu olan "Okul öncesi dönemde yaratıcılığın geliştirilmesi için kullanılan yollar nelerdir?" sorusunun yanıtı yani okul öncesi dönemde yaratıcılığı destekleme yolları görülmektedir. Buna göre incelenen araştırmalardan elde edilen bulgulara, "oyun, drama, müzik, bedensel hareketler, görsel sanatlar, rahatlama çalışmaları, öykü çalışmaları, öğrenme merkezlerinde oyun ve bütün bu destek yollarını içinde barındıran eğitim programları ile sunulan etkinlikler" gibi yaratıcılığı destekleme yolları kullanıldığı belirlenmiştir.

Her bireyde var olan geliştirilmeyi ve desteklenmeyi bekleyen yaratıcılık, farklı eğitim yöntemleri kullanılarak ortaya çıkarılabilir (Scott, Leritz ve Mumford, 2004). Yaratıcılık eğitiminde çocukların özgün ve farklı (alışlagelmemiş boyut) düşünmesi ve değişik ürünler ortaya çıkarması oldukça önemlidir. Özgünlük, yaratıcılığın önemli parçalarından biridir (Runco, Illies ve Eisenman, 2005). Alanyazın incelendiğinde de yaratıcılığın desteklenmesi üzerine odaklanmış pek çok çalışmaya rastlanmaktadır (Alfonso-Benlliure, Meléndez ve García-Ballesteros, 2013; Can Yaşar, 2009; Ceylan, 2008; Cheung, 2010; Dere ve Ömeroğlu, 2018; Dziedziewicz, Oledzka ve Karwowski, 2013; Hui ve Lau, 2006; Jeffrey ve Craft, 2004; Kara, 2007; Karaca ve Aral, 2017; Karakelle, 2009; Kemple ve Nissenberg, 2000; Koutsoupidou ve Hargreaves, 2009; Vass, 2007; Vong, 2008; Yıldız, Özkal ve Çetingöz, 2003). Bu araştırmalar, okul öncesi dönemdeki yaratıcı uygulamaların sonraki gelişimi olumlu yönde etkilediğini de göstermektedir.

İncelenen tezlerde yaratıcılığı destekleme yolları olarak en fazla vurgu yapılan oyun, drama ve öykü çalışmaları, Dziedziewicz, Oledzka ve Karwowski'nin (2013) çalışmasındaki öykü anlatımı ve oyunların, çocuk yaratıcılığını önemli ölçüde geliştirdiği sonucuna paraleldir. Can Yaşar ve Aral'a (2012) göre drama, çocukların yaratıcı düşünme becerilerini önemli ölçüde artırmaktadır. Karadağ ve Çalışkan'a (2008) göre ise çocuklar gözlediği ve yaşadığı olayları farklı rollere girerek canlandırırken, özlemlerini, sıkıntılarını ve korkularını, vücut hareketleriyle anlatmaktadır. Bu durum, çocuğa vücudunu koordineli bir şekilde istediği amaca uygun olarak kullanma fırsatı vermekte ve becerilerin gelişmesinde çocuğa kendi vücudunun özelliklerini tanıması için yardım etmektedir. Bu nedenle yaratıcılığın bir boyutu olan motor yaratıcılık, okul öncesi dönemde çocukların yaratıcılıklarını geliştirebilmek için önemli bir anahtar deneyimdir. Çünkü çocuklara

bedenlerini bireysel olarak ifade etme fırsatı vermektedir (Bournelli, Makri ve Mylonas, 2009; Justo, 2008; Karaca ve Aral, 2017; Wang, 2003). Öğretmenler çocukları bu tarz hareket keşifleri için cesaretlendirdiğinde, çocuklara kendilerini ifade edebilecekleri sanat, dans ve drama ile ilgili ortamlar sunduğunda çocuklar kendileri ve çevreleri hakkında daha çok şey öğrenebilir (Tegano, Moran ve Sawyers, 1991). Mayesky (2012), yaratıcı potansiyelin en kritik elementinin özgünlük olduğunu, öğretmenlerin özgün düşünmeye yol gösteren açık ve güvenli bir atmosfer sunmalarının gerektiğini, kendi düşüncelerini özgürce takip etmelerine ve kendi hareketlerini özgürce sergilemelerine izin verdiklerinde bütün çocukların yaratıcı olabileceğini vurgulamaktadır. Dziedziewicz ve Karwowski'nin (2015) yaratıcı eğitim programları ile canlılık, özgünlük ve dönüştürücü yeteneklerin okul öncesi çocuklar arasında etkili bir şekilde desteklenebileceğine dair bulguları da yine bu çalışmanın bulguları ile uyumludur.

Ayrıca oyun ve hareket, müzik, drama, sanat, dil etkinlikleri gibi etkinlikleri içinde barındıran okul öncesi eğitim programları da yapılan çalışmada yaratıcılığı destekleme yolları arasındadır. Mellou (1996), küçük çocukların yaratıcılığının eğitim ortamlarından üç açıdan beslenebileceğini öne sürmektedir: yaratıcı çevre, yaratıcı programlar ve yaratıcı öğretmenler ve öğretim yolları. Özellikle okul öncesi eğitim programlarında etkinliklerin oyun temelli olarak hazırlandığı dikkate alındığında yaratıcı çevrenin oluşturulmasında çocuk oyunlarının önemli olduğu söylenebilir. Oyun, okul öncesi dönem çocuklarında yaratıcılık konusundaki tartışmaların çoğunda güçlü bir şekilde yer almaktadır (Howard-Jones, Taylor ve Sutton, 2002; Rizi, Yarmohamadiyan ve Gholami, 2011; Russ, 2003). Nitekim, daha büyük çocuklar ve yetişkinlerde de yaratıcı düşünceyi kolaylaştırmak için genellikle “oyun” teşvik edilmektedir. Yaratıcı oyun (özellikle rol oynama) ve serbest etkinlik seçimi, yaratıcılık ile ilgili olarak erken çocukluk ortamının kilit bileşenleri gibi görünmektedir. Hem yaratıcılık hem de oyun, hayal gücü, içgörü, problem çözme, farklı düşünme ve duygularını yaşama yeteneği ve seçimler yapmayı gerektirir (Glăveanu, 2011). Oyunla öğretme yaklaşımını aktif bir yöntem olarak görürsek, bu önemli sonucu, çocuk merkezli yöntemlerin ve oyun destekli öğretimin çocukların gelişiminde önemli bir faktör olduğu ve yaratıcı düşüncelerini arttırabileceği sonucuna ulaşılabilir. Bu araştırmanın elde ettiği yaratıcılığı destekleme yollarını içinde barındıran eğitim programlarının ve eğitim programı içinde yer alan öğrenme merkezlerinin yaygınlığı sonucu, çocukların yapılandırılmamış materyaller ve araçlar ile özgürce oynamaları ve çeşitli durum ve ortamlarda oynamaları için teşvik edilmesi gerektiğini belirten Çelebi Öncü ve Ünlüer'in (2010) bulguları ile de uyumludur. Genel olarak, bu araştırmanın bulguları yaratıcılığın boşlukta yaratılmadığını göstermektedir; yaratıcılık, gelişimde önemli rol oynayan tüm olumlu faktörlerin varlığını gerektirmektedir. Yenilikçi eğitim programları da çocukların çevresindeki dünyayı anlamasına ve bu dünyanın bileşenleri arasında bağ kurarak çocukların esneklik, hayal gücü, yaratıcılık ve sorunların formülasyonu becerilerinde artış (Alfonso-Benlliure, Meléndez, ve García-Ballesteros, 2013) ile sonuçlanmasına yardımcı olabilir.

Araştırma bulgularından farklı olarak Aminolroaya, Yarmohammadian ve Keshtiaray (2016) okul öncesi dönemde yaratıcılığı destekleyen yöntemleri üç kategoriye ayırmıştır; bireysel yaratıcılık yöntemleri, grup yaratıcılığı yöntemleri, grup-bireysel yaratıcılık yöntemleri. Literatür temelli yöntemler, deneyime dayanan yöntemler, değerlere dayanan yöntemler, minyatürleştirme, hayal gücü yöntemleri, anlamlandırma ve sembolizasyon yöntemleri ve sanatın uygulanması ve geliştirilmesine dayanan yöntemler gibi çocuklar için uygun bireysel teknikleri temsil etmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Yaratıcılık, insanda var olan önemli bir özelliktir. Kişilik özellikleri, yetenekleri ve becerilerini içeren bir içerik karışımı gerektiren bir süreç olarak belki de en önemli düşünme sistemidir. Günümüzde araştırma sonuçları, normal zekanın da çeşitli derecelerde yaratıcı olma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (Davis, 2004). İyi organize edilmiş eğitim ile çocukluk döneminde bu yaratıcı yetenekler artabilir ve eğer aktifse, çocukları yeni ve yararlı fikirler ya da

ürünler ortaya çıkarmak için yönlendirebilir (Hardy vd., 2010; Krogh ve Slentz, 2011). Eğitimde önemli bir basamak olan okul öncesi dönemde, öğretmenler, çocuklara zengin bir eğitim ortamı sağlayarak yaratıcılıklarını geliştirmelerine yardımcı olabilir, çocukların oyun yoluyla becerilerini geliştirmelerini, yaratıcı davranışlarda bulunmalarını ve özgün ürünler ortaya koymalarını destekleyebilir. Bu bağlamda öğretmenlerin çocukların farklı öğrenme süreçlerini geliştirmelerine ve çocukların yaratıcı yetenekleri de dahil olmak üzere farklı alanlarda ilerleme olanağı sağlamalarına yardımcı olacak uygun materyal, yöntem ve tekniklerle donanmış eğitim programı kullanmaları zorunludur. Uygun ve kapsamlı bir modelin ve çeşitli açılardan yaratıcılığın çeşitli yönlerinin varlığı, öğretmenler için kesinlikle gerekli ve verimli olabilir. Bu noktadan hareketle okul öncesi dönemdeki çocuklarda yaratıcılığı destekleme yollarını incelemek amacıyla "Okul öncesi dönemde yaratıcılığın geliştirilmesi için kullanılan yollar nelerdir?" sorusuna yanıt aramak için yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerileri ile ilgili Türkçe alanyazında yer alan 70 lisansüstü tez incelenerek analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda, okul öncesi dönemde yaratıcılığı destekleme yolları; oyun, drama, müzik, bedensel hareketler, görsel sanatlar, rahatlama çalışmaları, öykü çalışmaları, öğrenme merkezlerinde oyun ve bütün bu destek yollarını içinde barındıran eğitim programları ile sunulan etkinlikler olarak belirlenmiştir. Şekil 4'teki koordinat düzlemi incelendiğinde, bütün bu yöntemler evde ebeveynler, okulda öğretmenler tarafından doğru kullanıldığında desteğin yönü ve etkisi pozitif yönde ise artan etkiden söz edilebilir (pozitif destek-pozitif etki). Ancak verilmesi gereken destek yetersiz ise yaratıcılığı desteklemede etki de düşük olacaktır (negatif destek-pozitif etkinin azalması). Destek çok düşük ise hatta engel teşkil ediyorsa yaratıcılık yönünde de negatif bir etki oluşacaktır (negatif destek-negatif etki). Her koşulda olumlu yönde destek sağlanması ise yaratıcılık konusunda negatif yönde gelişecek olan etkiyi azaltacaktır (pozitif destek-negatif etkinin azalması). Görüldüğü gibi kapsamlı bir yaklaşımla, yaratıcı sürecin kendisi ve sonucu göz önünde bulundurularak yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin desteklenmesine yönelik çalışmaların her zaman olumlu sonuçlar vereceği öngörülebilir.

Şekil 4. Yaratıcılık ile ilgili destek-etki ilişkisi

Çocukluktaki yaratıcılığın, yetişkinlik döneminde mutluluk dolu bir hayat inşa etmenin temeli ve yaşam problemleriyle baş etmeye yönelik baş edebilme becerileri eğitiminin bir yolu olduğu düşünüldüğünde; okul öncesi dönemde ya da erken çocukluk döneminde bu alanda yapılan çalışmaların ne kadar önemli olduğu dikkat çekici bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Okul öncesi dönemde yaratıcılık ile ilgili incelenen lisansüstü çalışmalar alan yazında oldukça önemli olmasına karşın yapılan bu çalışmaların yaratıcılığın desteklenmesi konusunda durum belirlemenin dışında sistemli bir desen oluşturma konusunda yeterli olmadığı söylenebilir.

Son zamanlarda uluslararası alan yazına paralel olarak ülkemizde de yaratıcılık ve yaratıcı düşünme konularına olan ilgi artmış, konuya ilişkin araştırmalar yapılmaya başlanmış ve uygulamalarda da yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerine yer vermeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra çocukların yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerileri açısından genel olarak ne düzeyde olduğuna, hangi beceri alanlarında ne düzeyde performans gösterdiklerine ve yaratıcılığı destekleme yollarına ilişkin kapsamlı çalışmalara yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Yaratıcılık, birbiri ile iç içe geçmiş pek çok beceriyi kapsadığından yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin bütüncül olarak desteklenmesi için bütün alan ve alt alanlarını kapsayıcı yönde bilimsel çalışmalara dengeli bir şekilde yer verilebilir. Disiplinlerarası çalışmaların varlığı yaratıcılık alanının derinleşmesini sağlayacaktır. Bunun için disiplinlerarası çalışmalara yönelim sağlanabilir. Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerilerinin uzun vadedeki etkilerini belirlemek amacıyla boylamsal çalışmalara yer verilebilir. Çocuklara yaratıcılık konusunda istendik bir evrilme için nitelikli erken çocukluk deneyimleri sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adagideli, F.H. & Arslan Çiftçi, H. (2019). Alan ve materyalleri düzenleme. Ahmetoğlu, E. & Acar, H.İ. (Çev. Eds.) *Gelişime Uygun Eğitim Programı-Erken Çocukluk Eğitiminde En İyi Uygulamalar* (s.137-174). Ankara: NOBEL Akademik Yayıncılık.
- Ahi, B. & Kıldan, A.O. (2013). Türkiye'de okul öncesi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2002-2011). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(27), 23-46.
- Alfonso-Benlliure, V., Meléndez, J.C., & García-Ballesteros, M. (2013). Evaluation of a creativity intervention program for preschoolers. *Thinking Skills Creativity*, 10, 112-120.
- Altun, D. & Sarı, B. (2018). A decade of early literacy research trends in Turkey: A Thematic Review. *Nesibe Aydın Eğitim Kurumları Eğitim ve Gelecek Dergisi*, 13, 13-32.
- Aminolroaya, S., Yarmohammadian, M.H., & Keshtiaray, N. (2016). Methods of nurturing creativity during preschool term: An integrative study. *Educational Research and Reviews*, 11(6), 204-210.
- Aslan, A.E. (2007). Yaratıcı düşünme eğitimi. Oktay, A. & Polat Unutkan, Ö. (Eds.). *İlköğretime Genel Bir Bakış* (s.75-99). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Baer J. (2017). Content matters: Why nurturing creativity is so different in different domains. In: Beghetto, R.A., & Sriraman, B. (Eds.) *Creative Contradictions in Education: Cross Disciplinary Paradoxes and Perspectives* (p.129-140). Switzerland: Springer, Cham.
- Beetlestone, F. (1998). *Creative children, imaginative teaching*. Buckingham: Open University Press.
- Bournelli, P., Makri, A., & Mylonas, K. (2009). Motor creativity and self-concept. *Creativity Research Journal*, 21(1), 104-110.

- Cameron, P.A. (2010). Preschool environments, relationships and creative skills: A case study. Walden University Scholar Works, Walden Dissertations and Doctoral Studies Collection.
- Can Yaşar, M. (2009). Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine drama eğitiminin etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Can Yaşar, M. & Aral, N. (2010). Yaratıcı düşünme becerilerinde okul öncesi eğitimin etkisi. Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, 3(2), 201-209.
- Can Yaşar, M. & Aral, N. (2011). Türkiye’de okul öncesinde drama alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22, 70-90.
- Can Yaşar, M. & Aral, N. (2012). Drama education on creative thinking skills of six-year-old preschool children. US-China Education Review A, 6, 568-577.
- Ceylan, E. (2008). Okul öncesi eğitime devam eden 5–6 yaş çocuklarının bilişsel tempoya göre yaratıcılık düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Cheung, R.H.P. (2010). Designing movement activities to develop children’s creativity in early childhood education. Early Child Development and Care, 180, 377-385.
- Churchill, S.L. (2003). Goodness-of-fit in early childhood settings. Early Childhood Education, 31, 113-118.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). Research methods in education (6th ed.). Routledge. New York.
- Craft, A. (2000). Creativity across the primary curriculum: Framing and developing practice. London: Routledge.
- Craft, A. (2003). Creative thinking in the early years of education. Early Years, 23(2), 143-154.
- Cropley, A.J. (2003). Creativity in education and learning: A guide for teachers and educators. London: Kogan.
- Çelebi Öncü, E. & Ünlüer, E. (2010). Preschool children’s using of play materials creatively. Procedia Social and Behavioral Sciences, 2, 4457-4461.
- Dali, K. (2017) The way of WalDorF: Fostering creativity in LIS programs. Journal of Documentation, 73(3), 407-431.
- Davaslıgil, Ü. (1994). Yüksek gizil güce sahip lise öğrencilerinin yaratıcılıkları üzerine deneysel bir araştırma. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6, 53-68.
- Davidovich, N. & Milgram, R.M. (2006). Creative thinking as a predictor of teacher effectiveness in higher education. Creativity Research Journal, 18(3), 385-390.
- Davis, G.A. (2004). Creativity is forever (5th ed.). Dubuque, IA: Kendall/Hunt.
- Davis, G.A. & Rimm, S. (2004). Education of the gifted and talented (5th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Dere, Z. & Ömeroğlu, E. (2018). A study on the effects of creativity training program on creative behaviors of children. Cumhuriyet International Journal of Education, 7(1), 1-15.

- Diedrich, J., Benedek, M., Jauk, E., & Neubauer, A.C. (2015). Are creative ideas novel and useful? *Psychology of Creativity, Aesthetics, and the Arts*, 9(1), 35-40.
- Dziedziewicz, D., Oledzka, D., & Karwowski, M. (2013). Developing 4- to 6-year-old children's figural creativity using a doodle-book program. *Thinking Skills and Creativity*, 9, 85-95.
- Dziedziewicz, D. & Karwowski, M. (2015). Development of children's creative visual imagination: A theoretical model and enhancement programmes. *Education 3-13*, 43(4), 382-392.
- Edwards, C.P. & Springate, K.W. (1995). Encouraging creativity in early childhood classrooms (ERIC Digest). Urbana, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education (ED389474).
- Eshach, H. (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: Formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology*, 16, 171-190.
- Esquivel, G.B. & Hodes, T.G. (2003). Creativity, development, and personality. Houtz, J. (Ed.), *The Educational Psychology of Creativity* (p.135-165). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Fancourt, D. & Steptoe, A. (2018). Effects of creativity on social and behavioral adjustment in 7- to 11- year- old children. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1438(1), 30-39.
- Fauzan, N. & Zaini, N.M. (2015). Creative thinking among preschool children. *International Journal of Technical Research and Applications*, Special Issue 22, 86-93.
- Fleith, D.S. (2016). Creativity, motivation to learn, family environment, and giftedness: A comparative study. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 32(esp), 1-9.
- Gajda, A., Karwowski, M., & Beghetto, R.A. (2017). Creativity and academic achievement: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 109(2), 269-299.
- Glăveanu, V.P. (2011). Children and creativity: A most (un)likely pair? *Thinking Skills and Creativity*, 6, 122-131.
- Grant, M.J. & Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, 26(2), 91-108.
- Hardy, L.L., King, L., Farrell, L., Macniven, R., & Howlett, S. (2010). Fundamental movement skills among Australian preschool children. *The Journal of Science and Medicine in Sport*, 13(5), 503-508.
- Hargreaves, D. (2012). What do we mean by creativity and creative thinking? In: Fumoto, H., Robson, S., Greenfield, S., & Hargreaves, D. (Eds.). *Young children's creative thinking* (p.15-26). London: SAGE Publications.
- Haslip, M.J. & Gullo, D.F. (2018). The changing landscape of early childhood education: Implications for policy and practice. *Early Childhood Education Journal*, 46(3), 249-264.
- Howard-Jones, P., Taylor, J., & Sutton, L. (2002) The effect of play on the creativity of young children during subsequent activity. *Early Child Development and Care*, 172(4), 323-328.
- Hui, A. & Lau, S. (2006). Drama education: A touch of the creative mind and communicative expressive ability of elementary school children in Hong Kong. *Thinking Skills and Creativity*, 1, 34-40.
- İnal Kızıltepe, G., Can Yaşar, M., & Uyanık, Ö. (2017). Bilişsel becerileri destekleme programının 61-72 aylık çocukların yaratıcı düşünme, akademik ve dil becerilerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 612-629.

- İnci, M.A. & Kandır, A. (2017). Okul öncesi eğitimde dijital teknolojinin kullanımıyla ilgili bilimsel çalışmaların değerlendirilmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1705-1724.
- Jeffrey, B. & Craft, A. (2004) Teaching creatively and teaching for creativity: Distinctions and relationships. *Educational Studies*, 30(1), 77- 87.
- Justo, C.F. (2008). Creative relaxation, motor creativity, self-concept in a sample of children from early childhood education. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 6(1), 29-50.
- Kara, A. (2007). Okul öncesi dönemde 5-6 yaş grubu çocukların yaratıcılık düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaca, N.H. & Aral, N. (2017). Yaratıcı rahatlatma çalışmalarının anaokuluna devam eden çocukların benlik kavramı ve motor yaratıcılığına etkisinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 10(1), 146-169.
- Karaca, N.H. & Aral, N. (2018). Okul dışı programlar. Temel, Z.F. & Aral, N. (Eds.), *Gelişimsel Destek Programları: Tanımlar ve Programlar* (s.399-431). Ankara: Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik.
- Karadağ, E. & Çalışkan, N. (2008). Kuramdan uygulamaya ilköğretimde drama “oyun ve işleniş örnekleri”. Ankara: ANI Yayıncılık.
- Karadoğan, S. (2016). Eğitimde sınıf-okul dışı öğrenme uygulamaları ve yaşanan sorunlar. R, Aksu (Ed.). *Türkiye’de Eğitim Sorunlarına Yönelik Akademik Değerlendirmeler-I* (s. 47-84). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Karahan, G. (2016). 2012 Okul öncesi eğitim programını yaratıcılık açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Karakelle, S. (2009). Enhancing fluent and flexible thinking through the creative drama process. *Thinking Skills and Creativity*, 4, 124-129.
- Karlıdağ, İ. (2018). Türkiye’de okul öncesi eğitimde yaratıcılık alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 4(14), 456-462.
- Karoğlu, H. & Esen Çocban, A. (2019). Türkiye’ de Okul Öncesi Eğitimde Dil Gelişimi ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 211-229.
- Katz, L.G., & Chard, S.C. (2000). *Engaging children’s minds: The project approach* (2nd ed.). Stamford, CT, New York: Ablex.
- Kaufman, J.C. & Beghetto, R.A. (2009). Beyond big and little: The four c model of creativity. *Review of General Psychology*, 13(1), 1- 12.
- Kemple, K.M. & Nissenberg, S.A. (2000). Nurturing creativity in early childhood education: Families are part of it. *Working with Families Early Childhood Education Journal*, 28(1), 67-71.
- Kiewra, C. & Veselack, E. (2016). Playing with nature: Supporting preschoolers’ creativity in natural outdoor classrooms. *The International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 4(1), 71-96.

- Koutsoupidou, T. & Hargreaves, D. (2009). An experimental study of the effects of improvisation on the development of children's creative thinking in music. *Psychology of Music*, 37, 251-278.
- Krogh, S.L., & Slentz, K.L. (2011). *Early childhood education: Yesterday, today, tomorrow* (Third Edition). New York: Taylor & Francis.
- Kurtzberg, T.R. (2005). Feeling creative, being creative: An empirical study of diversity and creativity in teams. *Creativity Research Journal*, 17 (1), 51-65.
- Levine, J.C. (1996). Personal creativity and classroom teaching style of second-year, inner city teachers. Unpublished Doctoral dissertation. Fordham University, Newyork: U.S.A.
- Lew, K. & Cho, J. (2013). Creativity analysis for smart specialist of the ubiquitous era. *International Journal of Smart Home*, 7(4), 183-194.
- Makero, S.C. (2012). The Preconditioning factors to a child's creative mind in a family set-up. *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies (JETERAPS)*, 3(6), 964-973.
- Makhmalbaf, A. & Yi-Luen Do, E. (2007). Physical environment and creativity: Comparing children's drawing behavior at home and at the bookstore. *International Assoc Lation of Societies of Design Research The Honkong Polytechnic University*, 1-22.
- Malaguzzi, L. (1993). History, ideas, and basic philosophy: An interview with Lella Gandini. In: Edwards, C.P., Gandini, L., & Forman, G.E. (Eds.) *The hundred languages of children: the Reggio Emilia approach to early childhood education* (p.49-97). Norwood, N.J.: Ablex Publishing.
- Mayesky, M. (2012). *Creative activities for young children* (10th Edition). United States: Wadsworth, Cengage Learning.
- MEB. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara: MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Mellou, E. (1996). Can creativity be nurtured in young children? *Early Child Development and Care*, 119, 119-30.
- Miller, R. & Pedro, J. (2006). Creating respectful classroom environments. *Early Childhood Education Journal*, 33, 293-299.
- Pandit, N. & Neogi, S. (2016). A study on the impact of pre-school factors on creativity of young children. *Facilities*, 1(30), 271- 231.
- Riza, B. (2012). *Yaratıcılıkla ilgili kavramların okul öncesi eğitimde yer verilmesine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Rizi, C.E., Yarmohamadiyan, M.H., & Gholami, A. (2011). The effect group plays on the development of the creativity of six year children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 2137-2141.
- Runco, M.A. (1990). The divergent thinking of young children: Implications of the research. *Gifted Child Today*, 13(4), 37-39.
- Runco, M.A., Illies, J.J., & Eisenman, R. (2005). Creativity, originality, and appropriateness: What do explicit instructions tell us about their relationships? *The Journal of Creative Behavior*, 39(2), 137-148.

- Runco, M.A. & Jaeger, G.J. (2012). The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*, 24(1), 92-96.
- Russ, S.W. (2003). Play and creativity: Developmental issues. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(3), 291-303.
- Scott, G., Leritz, L.E., & Mumford, M.D. (2004) The effectiveness of creativity training: A quantitative review. *Creativity Research Journal*, 16(4), 361-388.
- Starko, A.J. (2001). *Creativity in the classroom: Schools of curious delight* (Second Edition). Mahwah/New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sternberg, R.J. (2001). What is the common thread of creativity? Its dialectical relation to intelligence and wisdom. *American Psychologist*, 56(4), 360-362.
- Sternberg, R.J. (2014). The concept of creativity: Prospects and paradigms. Sternberg, R.J. (Ed.). *Handbook of Creativity*. (p.3-15). UK: Cambridge University Press.
- Strom, R.D. & Strom, P.S. (2002). Changing the rules: Education for creative thinking. *Journal of Creative Behavior*, 36, 183-200.
- Tegano, D.W., Moran, J.D., & Sawyers, J.K. (1991). *Creativity in early childhood classrooms* (NEA Early Childhood Education Series). West Haven, CT: National Education Association.
- Ural, O. & Ramazan, O. (2007). Türkiye’de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. Özdemir, S. Bacanlı, H., & Sözer, M. (Eds.). *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s.11-61). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Valgeirsdottir, D. & Onarheim, B. (2017). Studying creativity training programs: A methodological analysis. *Creativity and Innovation Management*, 26(4), 430-439.
- Vass, E. (2007). Exploring processes of collaborative creativity: The role of emotions in children’s joint creative writing. *Thinking Skills and Creativity*, 2, 107-117.
- Vong, K.I. (2008). Developing creativity and promoting social harmony: The relationship between government, school and parent’s perceptions of children’s creativity in Macao-SAR in China. *Early Years*, 28(2), 149-158.
- Wang, J.H.T. (2003). *The effects of creative movement program on motor creativity and gross motor skills of preschool children* (Unpublished Doctor thesis). The University of South Dakota: South Dakota.
- Wegerif, R. (2007). Teaching thinking: Metaphors and taxonomies. *Dialogic Education and Technology*, 7, 125-157.
- Whittemore, R. & Knafl, K. (2005). The integrative review: Updated methodology. *Journal of Advanced Nursing*, 52(5), 546-553.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, V., Özkal, N., & Çetingöz, D. (2003). Okul öncesi eğitimi alan ve almayan 7-8 yaş grubu çocuklarda yaratıcı potansiyelin değerlendirilmesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(13), 129137.